

Strategic Analysis of Green Entrepreneurship in the Field of Medicinal Plants (Case Study: Kermanshah City)

Fatemeh Karkhaneh

Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Entrepreneurship, Razi University,
Kermanshah, Iran. Email: fatemehkarkhaneh1350@yahoo.com

Bijan Rezaee *

Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Entrepreneurship, Razi University,
Kermanshah, Iran. (Corresponding Author). Email: b.rezaee@razi.ac.ir

Mohammad Javad Jamshidi

Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Entrepreneurship, Razi University,
Kermanshah, Iran. Email: mj.jamshidi@razi.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history :
Received 26 December 2025
Received in revised form 22
February 2025
Accepted 19 April 2025
Published online 21 July 2025

Keywords:
Strategic analysis,
Entrepreneurship, Green
entrepreneurship, Medicinal plants.

ABSTRACT

Objective: In recent years, people have suffered from increased environmental pollution, shortage of natural resources, and lack of productivity in the food industry, along with a more comfortable life. This has caused countries to pay more attention to environmental protection and sustainable development. On the other hand, excessive exploitation of valuable medicinal plant resources has caused a major crisis in the region; therefore, the background for the formation of green entrepreneurship is mainly the increasing attention to environmental issues. The main objective of the present study is to conduct a strategic analysis of green entrepreneurship in the field of medicinal plants in Kermanshah.

Method: The present research method is of mixed type and qualitative-quantitative nature. Content analysis and SWOT techniques were used to collect research categories using purposive and snowball sampling methods. These categories were prioritized precisely based on their impact on green entrepreneurship using the Analytical Hierarchy Process (AHP) with Expert Choice software.

Findings: According to the findings of the research, the categories obtained from interviews with 16 experts in this field were extracted into 5 categories as strengths, 4 categories as weaknesses, 6 categories as opportunities, and 7 categories as threats. Then, in the survey section, the categories were prioritized by completing the questionnaire by 6 experts using Expert Choice software.

Conclusion: According to the findings from the qualitative and quantitative sections, the strategies that can lead to improving green entrepreneurship and increasing productivity in the medicinal plants sector include: four categories: aggressive, conservative, competitive, and defensive.

Cite this article: Karkhaneh, F., Rezaee, B., Jamshidi, M.J. (2025). Strategic Analysis of Green Entrepreneurship in the Field of Medicinal Plants (Case Study: Kermanshah City). *Journal of Entrepreneurship and Innovation Research*, 4(2), 110-130.
<https://doi.org/10.22034/EIR.2025.479390.1104>

© The Author(s). Authors retain the copyright and full publishing rights without restrictions
Publisher: Scientific Association of Entrepreneurship & Innovation in IRAN.

تحلیل استراتژیک کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی (مورد مطالعه: شهر کرمانشاه)

فاطمه کارخانه

گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: fatemehkarkhaneh1350@yahoo.com

بیژن رضایی *

نویسنده مسئول، گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: b.rezaee@razi.ac.ir

محمدجواد جمشیدی

گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: mj.jamshidi@razi.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

هدف: در سال‌های اخیر، مردم در کنار زندگی راحت‌تر، از افزایش آلودگی محیط‌زیست و کمبود منابع طبیعی و عدم بهره‌وری در صنایع غذایی رنج می‌برند. این امر باعث شده که کشورها به حفاظت از محیط‌زیست و توسعه پایدار توجه بیشتری نشان دهند. از سوی دیگر بهره‌برداری بی‌رویه از منابع ارزشمند گیاهان دارویی سبب ایجاد بحران اساسی در منطقه شده است؛ بنابراین زمینه شکل‌گیری کارآفرینی سبز عمدتاً توجه به مسائل محیط‌زیستی فزاینده است. هدف اصلی از پژوهش حاضر تحلیل استراتژیک کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی شهر کرمانشاه است.

روش: روش تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت نوع آمیخته و ترکیب کیفی - کمی می‌باشد. جهت گردآوری مقوله‌های پژوهش از روش تحلیل محتوا و تکنیک SWOT با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی استفاده شد. این مقوله‌ها به طور دقیق بر اساس تأثیر آن‌ها بر کارآفرینی سبز با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) با نرم‌افزار Expert Choice، اولویت‌بندی شدند.

یافته‌ها: طبق یافته‌های حاصل از پژوهش، مقوله‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با ۱۶ نفر از خبرگان این حوزه ۵ طبقه به‌عنوان نقاط قوت، ۴ طبقه به‌عنوان نقاط ضعف، ۶ طبقه به‌عنوان فرصت و ۷ طبقه به‌عنوان تهدید استخراج شد سپس در قسمت پیمایشی با تکمیل پرسش‌نامه توسط ۶ نفر از خبرگان با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس مقوله‌ها اولویت‌بندی شدند.

نتیجه‌گیری: طبق یافته‌های حاصل‌شده از بخش کیفی و کمی، استراتژی‌هایی که می‌توانند به بهبود کارآفرینی سبز و افزایش بهره‌وری در بخش گیاهان دارویی منجر شوند شامل: چهار دسته تهاجمی، محافظه‌کارانه، رقابتی و تدافعی می‌باشد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۴/۳۰

کلیدواژه‌ها:

تحلیل استراتژیک، کارآفرینی،

کارآفرینی سبز، گیاهان دارویی.

استناد: کارخانه، فاطمه، رضایی، بیژن، و جمشیدی، محمدجواد. (۱۴۰۴). تحلیل استراتژیک کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی (مورد مطالعه: شهر کرمانشاه)،

<https://doi.org/10.22034/EIR.2025.479390.1104>

پژوهش های کارآفرینی و نوآوری. ۴(۲)، ۱۱۰-۱۳۰.

۱. مقدمه

رویکرد استفاده روزافزون از گیاهان دارویی و فرآورده‌های حاصل از آن نقش این گیاهان را در چرخه اقتصاد جهانی پرنسب کرده است. باتوجه به ارزش بسیار بالای این گیاهان در صورت شناخت علمی، کشت، توسعه و بهره‌برداری صحیح می‌تواند نقش مهمی در راستای اشتغال‌زایی، حفاظت محیط‌زیست، کاهش وابستگی اقتصاد ایران به صادرات نفت خام و توسعه صادرات غیرنفتی داشته باشند (نور حسینی و همکاران^۱، ۲۰۱۸).

گیاهان دارویی از زمان‌های بسیار قدیم و در فرهنگ‌های جوامع مختلف در سراسر جهان برای درمان انواع مختلفی از بیماری‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند (مپلانگوا و همکاران^۲، ۲۰۲۲). علاوه بر مصارف دارویی، بهداشتی و غذایی، مصارف متعدد دیگری نیز در صنعت و کشاورزی دارند، از جمله اینکه اسانس روغنی و عصاره گیاهان دارویی به‌عنوان ترکیب‌های جایگزین حشره‌کش‌های شیمیایی در چند سال اخیر برای کنترل حشرات استفاده می‌گردد (لشگری و همکاران، ۱۳۹۸).

امروزه توجه به مشکلات زیست‌محیطی حاکم بر طبیعت و نقشی که تولید و مصرف محصولات سبز بر محیط‌زیست و سلامت آحاد جامعه دارد (مراد حاصلی و همکاران، ۱۳۹۹) مصرف کنندگان گیاهان دارویی را بر آن داشته است تا به طور فزاینده‌ای به بررسی مشکلات زیست‌محیطی و ارائه‌ی راه‌حلی برای آن باشند (پیلان^۳ و تامولن^۴، ۲۰۲۱). رفتارهای انسانی بر محیط‌زیست به عنوان یکی از برجسته‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل زیست‌محیطی شناخته شده است (بهروزه و همکاران، ۱۴۰۱). از این رو، حضور انسان‌ها موجب شده است که دنیای امروزی با چالش و بحران‌های خطیری همچون، تهی شدن منابع طبیعی از جمله گیاهان دارویی، انباشت مواد زاید و سمی و انواع آلودگی‌های زیست‌محیطی به ویژه در زمینه محصولات کشاورزی مواجه شود که امروزه حرکت به سمت توسعه پایدار و تغییر به سوی زندگی سبز، نه تنها به عنوان یک تفکر نو مطرح می‌شود، بلکه یک ضرورت است که همگام با رشد اقتصادی و حفاظت محیط‌زیست نیز مورد بحث است (خاتونی و کلاهی، ۱۴۰۰). با توجه به این مسائل، افراد و کسب و کارها باید به گونه‌ای از منابع استفاده کنند تا باعث تخریب فرصت‌های نسل آتی نشوند (آموسی و همکاران، ۱۴۰۲). به این ترتیب مفهوم کارآفرینی سبز مطرح می‌گردد که امروزه راهکاری است (پاک فطرت و بهبودی، ۱۴۰۲)؛ که علاوه بر نقش اقتصادی در جوامع به حفاظت از محیط‌زیست نیز پرداخته می‌شود. (تحقیقات فارستر^۵، ۲۰۱۵). کارآفرینی سبز نوعی کسب و کار پایدارمحور است که بیشتر متوجه بهبود کارایی محیط‌زیست و کاهش تخریب آن از طریق حفاظت از منابع انرژی، استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر، کاهش آلودگی، ضایعات، تلفات و کاهش نشر گازهای تخریب کننده جو زمین است (فعله کری، ۱۴۰۲). امروزه کارآفرینی سبز، راهبردی اثربخش برای توسعه‌ی اقتصادی - اجتماعی کشورها شناخته شده است و توسعه آن نقش مهمی در اشتغال‌زایی پایدار، کاهش مشکلات زیست‌محیطی، کاهش بیماری‌های ناشی از مصرف مواد غذایی ناسالم و باروری بیشتر زمین‌های کشاورزی دارد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۵) و به عنوان شاخه‌ای از کارآفرینی مورد توجه جدی قرار گرفته است که با هدف تولید محصولات دوستدار محیط‌زیست در طی فرآیندهای تولیدی حفاظتی می‌باشد (عبدالله‌زاده و شریف‌زاده، ۱۳۹۳). بنابراین، باتوجه به خطر جدی ناشی از برداشت بی‌رویه گیاهان دارویی و معطر خودرو که موجب تخریب زیستگاه‌های طبیعی و آسیب به محیط‌زیست می‌گردد، امروزه باید به فکر کشت این گیاهان و پرورش بیشتر آن‌ها افتاد (کارکی و همکاران^۶، ۲۰۰۳)؛ که برنامه‌ریزی جامع برای گیاهان دارویی می‌تواند علاوه بر دستیابی به مدیریت توسعه پایدار در این بخش سبب توسعه اقتصادی، زیست‌محیطی، بهداشتی (خودکفایی دارویی)، اشتغال، امنیت غذایی و ذخایر ژنتیکی در عرصه ملی و جهانی می‌گردد (رستمی و همکاران، ۱۳۹۴). براین اساس به دلیل تنوع گیاهان دارویی و پتانسیل بالای اقتصادی کرمانشاه در این حوزه، جهت کاهش آسیب به محیط‌زیست پژوهش حاضر به دنبال تحلیل استراتژیک کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی در شهر کرمانشاه می‌باشد.

¹ Noor Hosseini and et al

² Mpelangwa and et al

³ Pileliene

⁴ Tamuliene

⁵ Forrester Research

⁶ Karki and et al

بنابراین، باتوجه به مطالعات انجام شده، در این پژوهش بر اساس دیدگاه کارکردی که در آن تحلیل عوامل درونی و بیرونی در موضوع مورد مطالعه، از اصول مهم کار به شمار می‌آید و با در نظر گرفتن اصول و ابعاد آن، به شناسایی و اولویت‌بندی این عوامل در حوزه گیاهان دارویی می‌پردازیم. باتوجه به مطالب فوق پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد:

عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) مؤثر بر کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی چه مواردی هستند؟

عوامل خارجی (فرصت و تهدید) مؤثر بر کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی چه مواردی هستند؟

چه استراتژی‌هایی را می‌توان باتوجه به شرایط مختلف اتخاذ نمود؟

چه راهکارهایی جهت توسعه کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی وجود دارد؟

در این مقاله در گام نخست خلاصه‌ای از اقدامات و نتایج به دست آمده در قالب چکیده و سپس مقدمه‌ای از تحقیق ذکر گردیده و سپس در مورد روش تحقیق، یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری مطالبی عنوان گردیده است.

۲. مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اولین سابقه کارآفرینی سبز را می‌توان در سال ۱۹۶۰ جستجو کرد، جایی که پیامدهای تخریب محیط‌زیست و صنعتی شدن باعث ایجاد مقرراتی برای حفاظت از محیط‌زیست در کشورهای پیشرفته شد (جانگ و همکاران^۱، ۲۰۱۸). گرایش به کارآفرینی سبز از نقطه نظر استراتژیک، ریسک‌پذیری و خلاقیت در شروع و معرفی محصولات یا خدمات سبز نوآورانه به بازار اشاره دارد (لو^۲، ۲۰۲۰). بررسی موانع توسعه اقتصاد و کارآفرینی سبز توسط محققان مختلف نشان داده که موانع آموزشی- ترویجی، ساختاری- محیطی، مدیریتی- فنی، آموزشی- ترویجی، حمایتی- انگیزشی، اقتصادی و فناوری از مهم‌ترین موانع می‌باشند. همچنین کمبود بودجه و مشکلات دستیابی به بازار به دلیل هزینه‌های بالا از جمله موانع کارآفرینی سبز شناسایی شده است (ملکزائدی^۳ و ممبراشی^۴، ۲۰۲۳).

شر و همکاران^۵، (۲۰۱۹) موانع ضروری برای پذیرش کارآفرینی سبز را ضعف در بخش آموزش، کارآفرینی، نوآوری‌گرایی و منابع سبز در بخش کشاورزی پاکستان معرفی کردند.

آگاهی روزافزون مشتریان از محصولات سازگار با محیط‌زیست افراد را به داشتن مدیریت سبز و ایجاد نوآوری سبز ترغیب می‌کند (لیسی و همکاران^۶، ۲۰۲۰)؛ بنابراین امروزه حفاظت از منابع طبیعی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای در حال توسعه در جهت مدیریت پایدار از اهمیت زیادی برخوردار شده (چن و همکاران^۷، ۲۰۲۱).

کارآفرینی سبز که از نظر زیست‌محیطی و اجتماعی دوستانه است باید سبب شود توسط دولت و عموم مردم به‌عنوان مردمی که دوست دارند در محیطی زیبا زندگی کنند حمایت شود که چنین حمایتی اغلب در عوامل محیطی مانند سیاست‌ها و فرهنگ‌ها منعکس می‌شود (کاپا و همکاران^۸، ۲۰۱۶).

در کشورهای در حال توسعه نیز اکثریت جمعیت آن‌ها برای رفع نیازها و تقاضای خدمات درمانی اولیه‌شان، به گیاهان دارویی وابسته هستند و گیاهان دارویی را در مقایسه با انواع داروهای شیمیایی به‌عنوان منابع طبیعی و ایمن تلقی می‌کنند (سانی کنکارا^۹، ۲۰۱۵). تا چند دهه گذشته آنچه به‌عنوان دارو مورد استفاده قرار می‌گرفت از منابع طبیعی و به‌طور عمده از گیاهان به دست می‌آمد. با پیشرفت سریع علوم از یک سو و مسائل اقتصادی از سوی دیگر از مصارف گیاهان دارویی به‌صورت گذشته کاسته شده (کیویی^{۱۰}،

¹ Jiang and et al

² Luu

³ Maleksaeidi

⁴ Memarbashi

⁵ Sher and et al

⁶ Lisi and et al

⁷ Chen and et al

⁸ Cappa and et al

⁹ Sani Kankara

¹⁰ Qi

۲۰۲۳-۲۰۱۴)، همچنین برخلاف برنامه‌هایی که نشان از امنیت تولید محصولات غذایی و دارویی با ورود تکنولوژی است. در دهه‌های اخیر تحقیقات توسعه کشاورزی عمدتاً معطوف به حداکثرسازی درآمد کشاورزان از طریق استفاده گسترده از نهاده‌های خارج از مزرعه بوده، درحالی‌که توجه کمتری به حفظ منابع، کیفیت محصولات تولیدی و در نهایت کشاورزی پایدار شده است (فورسی و همکاران^۱، ۲۰۱۶)؛ بنابراین کارآفرینی سبز باهدف اقتصاد سبز و الگوی کسب‌وکار پایدار راهکار مناسبی برای جلوگیری از خسارات زیست‌محیطی است (کریمی^۲ و نبوی چشمی^۳، ۲۰۱۹) که تمرکز آن بر کاهش اثرات و پیامدهای زیست‌محیطی که از سوی افراد شکل می‌گیرد قرار دارد. به عبارتی در کارآفرینی سبز تأکید بر پایین آوردن خطاهای انسانی در کسب‌وکارهایی است که می‌تواند بر محیط‌زیست ضرر برساند (تراپ^۴ و کانبچ^۵، ۲۰۲۱).

با کشت گیاهان دارویی می‌توان به حفاظت گونه‌های در حال انقراض کمک نمود (چن و همکاران، ۲۰۱۶)؛ چون برداشت بی‌رویه و همچنین چرای خارج از توان مراتع باعث ازبین‌رفتن و همچنین کاهش پوشش‌های گیاهی در مراتع مختلف کشور شده است. این موضوع به‌ویژه برای گیاهان خاص از جمله گیاهان دارویی در دهه اخیر شدیدتر بوده است (سفيدکن^۶، ۲۰۲۱) همچنین کافی‌نبودن دانش پیرامون شیوه‌های کشت از عوامل محدودکننده پذیرش کشت گیاهان دارویی می‌باشد (براهمی^۷ و دوت^۸، ۲۰۱۴). مطالعه کومار^۹، (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که اکثریت کشاورزان دانش کافی پیرامون مدیریت آبیاری، آماده‌سازی خاک، تغذیه و برداشت تولید گیاهان دارویی ندارند؛ بنابراین برای بهبود افزایش تولید گیاهان دارویی لازم است که دانش کشاورزان پیرامون کشت گیاهان دارویی افزایش یابد؛ ازاین‌رو اهمیت سلامت و محیط‌زیست که همواره با تهدیدهای جدی روبرو بوده، موجب شده که در دهه‌های اخیر سلامت، کشت و فرایند کارآفرینی سبز به‌صورت قراردادهای بین‌المللی موردتوجه قرار گیرد که تولیدات حاصل، سلامت افراد و حفظ محیط‌زیست را تضمین کند (ملاحسینی، ۱۳۹۰).

بنابراین، چون کارآفرینی سبز، پایداری و مزیت رقابتی را به همراه دارد و پایداری زیربنای راهبردی برای تصمیم‌گیری حول محور کسب‌وکار است (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۹) و مهمترین دستاوردهای کارآفرینی سبز برای توسعه کشور ایجاد اشتغال، ثروت، رفاه و کشف فرصت‌های مطلوب است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین مهم‌ترین راهبرد کاهش فقر نیز توسعه فرصت‌های شغلی و منابع درآمدی است. در نتیجه تمرکز بر منابع درآمدی سازگارتر با نوسانات اقلیمی و متنوع‌سازی آن بسیار مهم است که توسعه کشت گیاهان دارویی به دلیل گستردگی زنجیره ارزش آن و همچنین توان درآمدزایی و ارزآوری و سازگاری آن با نوسانات اقلیمی در این میان جایگاه ویژه‌ای دارد (کریرسا^{۱۰} و نل^{۱۱}، ۲۰۲۱).

پس از آنجایی که کارآفرینی سبز معنا و مفهوم واقعی خود را در ایران پیدا نکرده و توسعه کشت گیاهان دارویی با موانع و مشکلات خاص خود روبرو است و علی‌رغم این که تحقیقات مختلف داخلی و خارجی در زمینه کارآفرینی سبز و گیاهان دارویی انجام شده است؛ اما تحقیقی متمرکز بر موضوع حاضر تاکنون مورد توجه قرار نگرفته است. چون تحقیقات داخلی بیشتر بر روی چالش‌های خاص ایران تمرکز دارند درحالی‌که تحقیقات خارجی به جنبه‌های جهانی کارآفرینی سبز توجه دارند که مستلزم تحلیل و بررسی بیشتر می‌باشد.

رحیمی مقدم (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان ارزیابی اکولوژیک کشت گیاهان دارویی در مراتع مختلف استان لرستان، اظهار داشتند که با توجه به موقعیت جغرافیایی مراتع، تناسب کشت گیاهان دارویی متفاوت بوده که توصیه برای کشت هر گیاه دارویی باید بر اساس هر ناحیه جغرافیایی مورد بررسی باشد.

¹ Foresi and et al

² Karimi

³ Nabavi Chashmi

⁴ Trapp

⁵ Kanbach

⁶ Sefidkon

⁷ Brahmi

⁸ Dutt

⁹ Kumar

¹⁰ Chirisa

¹¹ Nel

کوچکی و همکاران (۱۴۰۲) تحقیقی در مورد بررسی موانع و بازدارنده‌های استقرار کارآفرینی سبز در واحدهای تولید گلخانه‌ای استان گلستان ارائه نمودند. این مقاله با بررسی موانع یافتند که عوامل زیست‌محیطی، اجتماعی، قانونی، تکنولوژیکی، سیاسی و اقتصادی مهم‌ترین چالش‌ها و موانع کارآفرینی سبز هستند.

طالب‌پور و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی در خصوص الزامات و ساز و کارهای توسعه کسب‌وکارهای سبز در شهرستان ری از دیدگاه زنان روستایی و کارشناسان توسعه کسب‌وکارهای سبز روستایی، نتیجه گرفتند که توسعه کسب‌وکارهای سبز روستایی مستلزم توجه به مؤلفه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، آموزشی و ترویجی، بازاری و مدیریتی، فرهنگی و نگرشی، دانشی و انگیزشی و در نهایت مالی و اقتصادی است. همچنین، ساز و کارهای این مهم شامل توسعه بستر و زیرساخت‌های حمایتی، تسهیل ارتباطات و شبکه‌سازی، توانمندسازی اجتماعی - اقتصادی و در نهایت توسعه شایستگی‌های حرفه‌ای است.

فتحی و همکاران (۱۴۰۰) با انجام تحقیقی با عنوان نقش سرمایه اجتماعی و قابلیت‌های حرفه‌ای در توسعه کشت گیاهان دارویی، یافتند که بین بعد ارتباطی، شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی با توسعه کشت گیاهان دارویی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت.

همچنین در پژوهش فاطمه حسینی (۱۴۰۰) با عنوان تدوین راهبردهای توسعه کشت و فراوری گیاهان دارویی استان سیستان و بلوچستان بر اساس آینده‌پژوهی مشخص شده که تدوین وضعیت تولید و بهره‌برداری گیاهان دارویی در سناریوهای مختلف، ارائه برنامه‌های حمایتی، ساختاری و آگاهی‌دهی راهبردهای توسعه و فراوری گیاهان دارویی استان هستند.

مولا دوست و شاه مرادی (۱۳۹۹) تحقیق دیگری در مورد شناسایی چالش‌های پیشروی توسعه بخش گیاهان دارویی ایران انجام دادند، نتیجه گرفتند که ناکارآمدی و عدم پوشش مناسب نظام حمایتی بیمه، مهم‌ترین چالش پیشروی توسعه این بخش است و بیشترین شکاف از وضعیت مطلوب مربوط به محدود بودن سیاست‌های حمایت از تولید، ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی و هدفمند نبودن یارانه در حمایت از تولید است.

اناندرمان و همکاران^۱ (۲۰۲۴) تحقیقی در مورد کارآفرینی سبز برای کسب‌وکار پایدار ارائه نمودند. این مقاله با تحلیل اقتصادی، سیاست آموزشی، تغییر اقلیم و فن آوری سبز یافتند که استراتژی کسب‌وکار برای گنجاندن پایداری، کمک سیاست در قالب مشارکت و مشوق‌ها ضروری است. مقاله راد ویک مارکو ویک^۲ (۲۰۲۳) با عنوان کارآفرینی سبز در سطح جهانی: چالش‌ها و دیدگاه‌ها، نشان می‌دهد کارآفرینی سبز فرصتی را برای کارآفرینان فراهم می‌کند تا کسب‌وکارهایی را خلق کنند که به چالش‌های زیست‌محیطی می‌پردازند و همچنین به رشد اقتصادی و تأثیر اجتماعی کمک می‌کنند.

بر اساس مطالعات ولنزو^۳ و اودیو^۴ (۲۰۲۰) با عنوان ادغام گیاهان دارویی بومی در زنجیره‌های ارزش جهانی: چالش‌ها و فرصت‌های تخریب زیست‌محیطی، بهره‌برداری و تجاری‌سازی موفقیت‌آمیز گیاهان دارویی نیاز به درک روش نیاز گیاهان دارویی و سیستم‌های تقاضا و تولید یا تحلیل زنجیره ارزش دارد.

در پژوهشی دیگر، دوگلاس و همکاران^۵ (۲۰۱۷) از دیگر محققانی بودند که، مطالعه‌ای با عنوان کاربردهای سنتی گیاهان دارویی در سروپدیکا، ریو دو ژانیر انجام دادند، عنوان نمودند که استفاده از گیاهان دارویی یک روش درمانی مهم و مورد نیاز جمعیت است که مستلزم تلفیق دانش پزشکی و دانش علمی برای اطمینان از استفاده صحیح است و نیز بر اساس تحقیق تومازینی پدر ولو و همکاران^۶ (۲۰۱۶) با عنوان گیاهان دارویی در ریو، آمازون برزیلی: بررسی گیاهان و حفاظت محیط‌زیست، یافتند که گیاهان دارویی در ریو، آمازون برزیلی جامعه‌ای‌اند که توانایی حفاظت از محیط‌زیست را با استفاده از گونه‌های جنگلی بهبود می‌بخشند.

¹ Anandharaman and et al

² Radovic Markovic

³ Volenzo

⁴ Odiyo

⁵ Douglas and et al

⁶ Tomazini Pedrollo and et al

جدول ۱. پژوهش های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش

پژوهشگر	سال	عنوان	یافته
رحیمی مقدم	(۱۴۰۲)	ارزیابی اکولوژیک کشت گیاهان دارویی در مراتع مختلف استان لرستان	باتوجه به موقعیت جغرافیایی مراتع، تناسب کشت گیاهان دارویی متفاوت بوده که توصیه برای کشت هر گیاه دارویی باید بر اساس هر ناحیه جغرافیایی مورد بررسی باشد
کوچکی و همکاران	(۱۴۰۲)	بررسی موانع و بازدارنده های استقرار کارآفرینی سبز در واحدهای تولید گلخانه های استان گلستان	عوامل زیست محیطی، اجتماعی، قانونی، تکنولوژیکی، سیاسی و اقتصادی مهم ترین چالش ها و موانع کارآفرینی سبز هستند.
طالب پور و همکاران	(۱۴۰۱)	الزامات و سازوکارهای توسعه کسب و کارهای سبز در شهرستان ری از دیدگاه زنان روستایی و کارشناسان توسعه کسب و کارهای سبز روستایی	توجه به مؤلفه های اطلاعاتی و ارتباطی، آموزشی و ترویجی، بازاری و مدیریتی، فرهنگی و نگرشی، دانشی و انگیزشی و در نهایت مالی و اقتصادی و همچنین، سازوکارهای این مهم شامل توسعه بستر و زیرساخت های حمایتی، تسهیل ارتباطات و شبکه سازی، توانمندسازی اجتماعی - اقتصادی و در نهایت توسعه شایستگی های حرفه ای است
فتحی و همکاران	(۱۴۰۰)	نقش سرمایه اجتماعی و قابلیت های حرفه ای در توسعه کشت گیاهان دارویی	بین بعد ارتباطی، شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی با توسعه کشت گیاهان دارویی رابطه مثبت و معنی داری وجود داشت.
فاطمه حسینی	(۱۴۰۰)	تدوین راهبردهای توسعه کشت و فراوری گیاهان دارویی استان سیستان و بلوچستان بر اساس آینده پژوهی	تدوین وضعیت تولید و بهره برداری گیاهان دارویی در سناریوهای مختلف، ارائه برنامه های حمایتی، ساختاری و آگاهی دهی راهبردهای توسعه و فراوری گیاهان دارویی می باشد.
مولا دوست و شاه مرادی	(۱۳۹۹)	شناسایی چالش های پیشروی توسعه بخش گیاهان دارویی ایران	ناکارآمدی و عدم پوشش مناسب نظام حمایتی بیمه، مهم ترین چالش پیشروی توسعه این بخش است و بیشترین شکاف از وضعیت مطلوب مربوط به محدود بودن سیاست های حمایت از تولید، ناکارآمدی سیاست های حمایتی و هدفمند نبودن یارانه در حمایت از تولید است.
اناندرمان و همکاران	(۲۰۲۴)	کارآفرینی سبز برای کسب و کار پایدار	استراتژی کسب و کار برای گنجاندن پایداری، کمک سیاست در قالب مشارکت و مشوق ها ضروری است.
راد ویک مارکو ویک	(۲۰۲۳)	کارآفرینی سبز در سطح جهانی: چالش ها و دیدگاه ها	کارآفرینی سبز فرصتی را برای کارآفرینان فراهم می کند تا کسب و کارهایی را خلق کنند که به چالش های زیست محیطی می پردازند و همچنین به رشد اقتصادی و تأثیر اجتماعی کمک می کنند
ولنزو و آدیثو	(۲۰۲۰)	ادغام گیاهان دارویی بومی در زنجیره های ارزش جهانی: چالش ها و فرصت های تخریب زیست محیطی	بهره برداری و تجاری سازی موفقیت آمیز گیاهان دارویی نیاز به درک نیاز گیاهان دارویی و سیستم های تقاضا و تولید یا تحلیل زنجیره ارزش دارد
دوگلاس و همکاران	(۲۰۱۷)	کاربردهای سنتی گیاهان دارویی در سروپدیکا، ریو دو ژانیر	استفاده از گیاهان دارویی یک روش درمانی مهم و مورد نیاز جمعیت است که مستلزم تلفیق دانش پزشکی و دانش علمی برای اطمینان از استفاده صحیح است
تومازینی پدرولو و همکاران	(۲۰۱۶)	گیاهان دارویی در ریو، آمازون برزیلی: بررسی گیاهان و حفاظت محیط زیست	گیاهان دارویی در ریو، آمازون برزیلی جامعه ای اند که توانایی حفاظت از محیط زیست را با استفاده از گونه های جنگلی بهبود می بخشند.

باتوجه به بررسی‌های صورت گرفته و مرور مقالات و پژوهش‌های مرتبط توسط پژوهشگر، تاکنون مقاله یا پژوهشی در خصوص معرفی استان کرمانشاه: با داشتن ۱۱ اقلیم آب‌وهوایی، میانگین ۲ برابری بارش نسبت به میانگین کشور ایران، آب‌وهوای چهارفصل و تولید بیش از ۹۸ درصد محصولات زراعی و باغی، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالایی در بخش کشاورزی دارد (خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۴۰۲). کشت از جمله گیاهان دارویی مانند زعفران در استان کرمانشاه سابقه‌ای چند هزار ساله دارد (ناسا، ۱۳۹۸). از استان کرمانشاه به عنوان استانی با بهترین شرایط برای کشت انواع گیاهان دارویی یاد می‌شود (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۴۰۲). در سال ۱۳۹۸ مساحت کل عرصه‌های جنگلی تحت مدیریت اداره منابع طبیعی و آبخیزداری استان معادل ۵۲۷۳۰۳ هکتار بوده که شهرستان کرمانشاه با ۹۷۶۹۳ هکتار و شهرستان هرسین با ۴۹۳ هکتار به ترتیب دارای بیشترین و کمترین سهم می‌باشند (سالنامه آماری استان کرمانشاه، ۱۴۰۲).

۳. روش شناسی

پژوهش حاضر که از لحاظ نوع هدف کاربردی و بر اساس ماهیت در گروه تحقیقات آمیخته اکتشافی (کمی - کیفی) باهدف "تحلیل استراتژیک کارآفرینی سبز در بخش گیاهان دارویی" صورت گرفته است. در بخش کیفی تحقیق از روش تحلیل محتوا برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. اتخاذ این روش به منظور بررسی و مطالعه عمیق این تحقیق صورت گرفته است. در نهایت باتوجه به نتایج بخش کیفی تحقیق و مشخص شدن مقولات اصلی و سپس اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری نسبی هر یک از مقولات، با استفاده از ماتریس SWOT نسبت به تعیین استراتژی‌های مناسب با شرایط موجود اقدام شده است. سپس در بخش کمی، عوامل سوات، در قالب پرسش‌نامه مقایسات زوجی (AHP) برای تعیین وزن هر یک از زیرمعیارها در اختیار اعضای نمونه قرار گرفته؛ یعنی در بخش کیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مصاحبه از روش تحلیل محتوا و در بخش کمی از روش پیمایشی استفاده شده است.

۱.۳. جامعه و نمونه آماری

این تحقیق با هدف تحلیل و اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای کارآفرینی سبز در بخش گیاهان دارویی با استفاده از مدل‌های سوات، با تلفیق دو روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی با انجام مصاحبه با ۱۶ نفر از کارشناسان جهاد کشاورزی و منابع طبیعی، کشت‌کنندگان گیاهان دارویی و فعالان حوزه گیاهان دارویی کرمانشاه، در بخش کیفی و فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی، با تکمیل پرسش‌نامه محقق ساخته توسط ۶ نفر کارشناس خبره و آگاه در قالب امتیازدهی به یک پرسشنامه مقایسات زوجی (شامل معیارها و گزینه‌های انتخابی)، در بخش کمی انجام شده است. در ابتدا از طریق تجزیه و تحلیل محیط خارجی و محیط داخلی نقاط ضعف و قوت و فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شدند. بعد از آن ماتریس سوات از طریق ادغام آن‌ها تشکیل شد. سپس با استفاده از روش فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی اولویت و اهمیت هر یک از گروه‌ها و زیرگروه‌ها تعیین شد. نتایج بدست آمده بیانگر این است که قوت‌ها دارای بیشترین اهمیت و اولویت و ضعف‌ها دارای کمترین اولویت و اهمیت هستند. در نهایت با توجه به میزان اهمیت و اولویت نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای کارآفرینی سبز در بخش گیاهان دارویی راهبردهای اجرایی پیشنهاد شده است.

در نمونه‌گیری هدفمند، اصولاً هدف محقق انتخاب نمونه‌هایی است که اطلاعات زیادی در مورد موضوع تحقیق داشته باشند (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۴) و نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد. اشباع خصوصیتی است که ارتباط نزدیک با حجم نمونه دارد. در پژوهش حاضر، ابتدا مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته انجام و سپس با استفاده از روش تحلیل محتوا، یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها جمع‌بندی و سپس مقوله‌بندی شده است. زمانی که داده‌های متنی کیفی به دسته‌هایی از واحدهای مشابه مقوله‌بندی می‌شوند و یا مقوله‌های مفهومی‌ای که؛ روابط میان مضامین (متغیرها) و الگوهای پایدار را شناسایی می‌کند، تحلیل محتوای کیفی نامیده می‌شود که می‌تواند بسیاری از ابعاد «پنهان» متون را نمایان کند (نوری و محمدی، ۱۳۹۵). تحلیل محتوای

کیفی، شامل هفت مرحله می باشد: ۱. طرح و تنظیم کردن پرسش های تحقیق؛ ۲. انتخاب نمونه مورد نظر جهت تحلیل؛ ۳. انتخاب رویکرد تحلیل محتوا؛ ۴. طرح ریزی کردن فرآیند رمز گذاری؛ ۵. اجرا کردن فرآیند رمز گذاری؛ ۶. تعیین اعتبار و پایایی؛ ۷. تحلیل کردن نتایج حاصل از فرآیند رمز گذاری (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰).

SWOT: یک چارچوب جهت کمک به برنامه ریزان برای شناسایی راهبردهای دستیابی به اهداف را نشان می دهد (عمانی^۱، ۲۰۱۱). مهم ترین ویژگی سوات این است که می توان بدون نیاز به تحلیل های کمی و محاسبات ریاضیاتی به تحلیل داده ها و تدوین راهبرد پرداخت. در مرحله اول، پس از مراجعه حضوری به کارشناسان تهیه چک لیست، با انجام مصاحبه، مجموعه ای از نکات گردآوری و استخراج گردیدند. پس از بازنگری همه یادداشت ها و داده های حاصل، عناصر چهارگانه ماتریس SWOT تشکیل گردید. از آنجا که در تکنیک SWOT مرسوم، تنها به استخراج استراتژی ها بسنده می شود. بنابراین، برای اولویت بندی راهبردهای استخراجی از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی استفاده شده است که در چهار حالت کلی WT، ST، WO، SO به هم پیوند داده شده و گزینه های استراتژی خلق و انتخاب می شوند (هریسون و کارن، ۱۳۸۲).

به طور کلی SWOT به ما کمک می کند تا نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدها را شناسایی کرده و استراتژی های مناسبی برای کارآفرینی سبز در گیاهان دارویی ارائه شود.

AHP: فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) یکی از روش های جبرانی است که در سال ۱۹۸۰ به همت "توماس ال ساعتی" ابداع و ارائه شد. این تکنیک، مسائل پیچیده را بر اساس آثار متقابلشان بررسی و آن ها را به شکلی ساده تبدیل می کند و به حل آن ها می پردازد (مهرگان، ۱۳۹۴).

۴. یافته ها

۴.۱. بخش کیفی پژوهش

در این پژوهش ابتدا با استفاده از روش گلوله برفی مصاحبه ها انجام شده در این مرحله کل محتوای صوت های ضبط شده حاصل از مصاحبه ها، پس از دست نویسی کردن، بارها مورد بازخوانی قرار گرفت و به این ترتیب واحدهای معنایی به صورت جملاتی از متون مصاحبه ها مشخص شده و ۹۹ کد اولیه یا کدهای باز از آن ها استخراج گردید سپس کدهایی را که به یک مفهوم اشاره داشتند و در یک طبقه بودند، در یک مفهوم قرار داده شدند و سپس مفاهیم مرتبط را در یک مقوله قرار دادیم سپس با استفاده از تلاقی ماتریس عوامل درونی (قوت ها و ضعف ها) و ماتریس عوامل بیرونی (فرصت ها و تهدیدها)، ماتریس عوامل درونی و بیرونی (SWOT) طبق جدول ۱ رسم شده است.

جدول ۲- ماتریس عوامل درونی و بیرونی (SWOT) (منبع: یافته های پژوهشگر)

^۱Ommani

عوامل بیرونی	عوامل درونی
<p>فرصت‌ها (O)</p> <p>O1. فراهم بودن زیرساخت‌ها و بسترهای مناسب برای کشت گیاهان دارویی</p> <p>O2. شرایط آسان دسترسی به متخصصین</p> <p>O3. شرایط مناسب صادرات محصولات سبز و ارگانیک</p> <p>O4. وجود منابع انسانی توانمند</p> <p>O5. جهانی شدن و اجتناب‌ناپذیر بودن گرایش مردم به مصرف سبز و گیاهان دارویی</p> <p>O6. وجود شرایط ایده‌آل جهت توسعه کسب و کارهای در گیاهان دارویی</p>	<p>قوت‌ها (S)</p> <p>S1. ارتقای سلامتی و کیفیت زندگی مردم</p> <p>S2. بهبود شاخص‌های حفاظت از محیط‌زیست</p> <p>S3. ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی</p> <p>S4. وجود شرایط مناسب برای تولید</p> <p>S5. استفاده از کود و سم بیولوژیک برای کشت این محصولات گیاهان</p>
<p>تهدیدها (T)</p> <p>T1. سختی تفکیک محصولات ارگانیک از غیرارگانیک توسط مردم</p> <p>T2. ضعف در ترویج کشت گیاهان دارویی ارگانیک و کارآفرینی سبز</p> <p>T3. کمبود مناطق ارگانیک و توسعه در واحد سطح کم</p> <p>T4. وجود خلأهای قانونی و مقرراتی در منسجم نمودن سازمان‌ها و نهادها</p> <p>T5. نبود سیستم‌های نظارتی و کنترل‌کننده دقیق و مستمر</p> <p>T6. حمایت از تولیدکنندگان شیمیایی و حمایت‌های ناکافی از تولیدکنندگان سبز</p> <p>T7. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرارنگرفتن کارآفرینی سبز</p>	<p>ضعف‌ها (W)</p> <p>W1. نبود زیرساخت‌های مناسب برای پیاده‌سازی کارآفرینی سبز</p> <p>W2. نبود شرایط حمایتی مناسب</p> <p>W3. ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز</p> <p>W4. نبود نهادهای منسجم هماهنگ و یکپارچه در و سیاست‌گذاری و توانمندسازی</p>

باتوجه به جدول بالا، در مجموع بر اساس یافته‌های نهایی حاصل از کدگذاری باز و مفاهیم به دست آمده در بخش کیفی، ۵ طبقه به عنوان نقاط قوت، ۴ طبقه به عنوان نقاط ضعف، ۶ طبقه به عنوان فرصت و ۷ طبقه به عنوان تهدید استخراج شده است.

۲،۴. بخش کمی پژوهش: روش (AHP)

در این الگو عناصر هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه می‌شوند تا با تلفیق وزن آن‌ها، وزن نهایی هر گزینه مشخص شود (قدسی پور، ۱۳۸۹). در این روش کارشناسان و افراد خبره قضاوت‌های مقایسه‌ای زوجی ساده‌ای را از طریق سلسله‌مراتب ایجاد شده تا رسیدن به اولویت‌هایی برای تمامی گزینه‌ها انجام می‌دهند (کرتی^۱، ۲۰۰۱). با توجه به اینکه پرسشنامه مقایسات زوجی باید در اختیار خبرگان و کارشناسانی قرار گیرد که بر همه معیارها و گزینه‌های مسئله اشراف داشته باشند

^۱. Kirti

و گاهی ممکن است در جامعه آماری موردنظر بیشتر از ۳ یا ۶ نفر خبره وجود نداشته باشد از این بابت هیچ مشکلی وجود ندارد و نتایج به‌دست‌آمده نیز کاملاً علمی و قابل اکتفا است چون پرسشنامه‌ها را خبرگان تکمیل کرده‌اند و نیاز به داشتن حجم بالای نمونه نیست. در پژوهش حاضر نیز توسط ۶ نفر از متخصصان پرسشنامه‌ها تکمیل گردید. اطلاعات به‌دست‌آمده برای تحلیل به رایانه انتقال یافت و در قسمت پیمایشی برای انجام تحلیل داده‌ها از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی AHP؛ از نرم‌افزار Expert Choice استفاده شده که ورودی‌های این نرم‌افزار داده‌ها و جداول مقایسه زوجی می‌باشد. باتوجه‌به اینکه در این پژوهش از تکنیک AHP استفاده شده، پرسش‌نامه به‌گونه‌ای طراحی می‌شود که بتوان از آن برای تکنیک AHP استفاده کرد. بدین صورت که اقدام به تهیه پرسش‌نامه خبره شد که برای تهیه آن از مقایسه زوجی گزینه‌ها استفاده نمودیم.

جدول ۳. طیف ۹ درجه امتیازدهی

ارزش	وضعیت مقایسه شاخص‌ها	توضیح
۱	اهمیت یکسان	دو عنصر اهمیت یکسانی دارند
۳	نسبتاً مرجع	گزینه یا شاخص i نسبت به z کمی مهم‌تر است.
۵	ترجیح زیاد	گزینه یا شاخص i نسبت به z مهم‌تر است
۷	ترجیح نسبتاً زیاد	گزینه i دارای ارجحیت خیلی بیشتری از z است
۹	اهمیت مطلق	گزینه i از z مطلقاً مهم‌تر است و قابل مقایسه نیستند.
۲-۴-۶-۸	ارزش‌های بینابین در قضاوت‌ها	ارزش‌های بینابین را نشان می‌دهد مثلاً ۸، بیانگر اهمیتی زیاده‌تر از ۷ و پایین‌تر از ۹ برای i است.

باتوجه‌به اعدادی که برای هر مقایسه نسبت داده می‌شود میزان اهمیت هر معیار در مقابل معیار دیگری که روبروی آن قرار گرفته می‌شود، سنجیده می‌گردد و برای هر سطح از سلسله‌مراتب یک پرسش‌نامه خبره تهیه شده و برای امتیازدهی از طیف ۹ درجه‌ای به شرح جدول ۴ استفاده شده است.

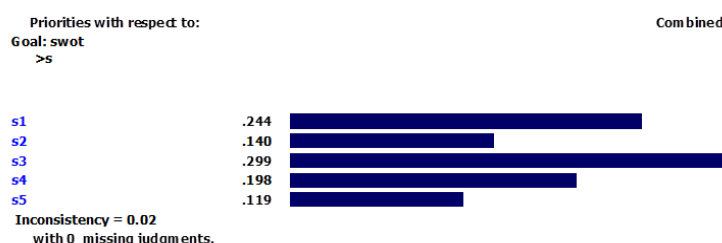
جدول ۴. مقیاس مقایسه زوجی

مقایسه وضعیت	ارزش یا وزن
یکسان	۱
بیشتر نسبتاً یا یکسان	۲
ضعیف یا بیشتر نسبتاً	۳
بیشتر تا بیشتر نسبتاً	۴
قوی یا بیشتر	۵
بیشتر خیلی تا بیشتر	۶
قوی خیلی یا بیشتر خیلی	۷
بیشتر خیلی خیلی تا بیشتر خیلی	۸
مرجع کاملاً یا بیشتر خیلی خیلی	۹

از آنجایی که پرسش نامه روش های تصمیم گیری چندمعیاره روایی و پایایی ندارند. جهت بررسی پایایی پرسش نامه، از نرخ به نام نرخ ناسازگاری استفاده شده که بعضی آن را معادل با پایایی می نامند (ساعتی^۱، ۱۹۹۴). این نرخ در هر ماتریس، حاصل تقسیم شاخص ناسازگاری بر شاخص ماتریس تصادفی هم بُعدش، معیار مناسبی برای قضاوت در مورد ناسازگاری ماتریس است که آن را میزان ناسازگاری می نامند. چنانچه این عدد کوچک تر یا مساوی ۱/۰ باشد ماتریس از سازگاری تقریبی برخوردار است، در غیر این صورت باید در قضاوت ها تجدیدنظر شود.

با فرآیند تحلیل سلسله مراتبی به روش تلفیق قضاوت های فردی با کمک نرم افزار اکسپرت چویس، نتایج آن به شرح جدول و اشکال زیر رسم شده است:

پس از اینکه مقایسه زوجی توسط نرم افزار انجام شد، نتایج نهایی حاصل از مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای نقاط قوت را به صورت شکل زیر ارائه نمود که طبق آن نرخ ناسازگاری ۰/۰۲ می باشد؛ یعنی از سازگاری تقریبی برخوردار است.

شکل ۱. ماتریس مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای نقاط قوت

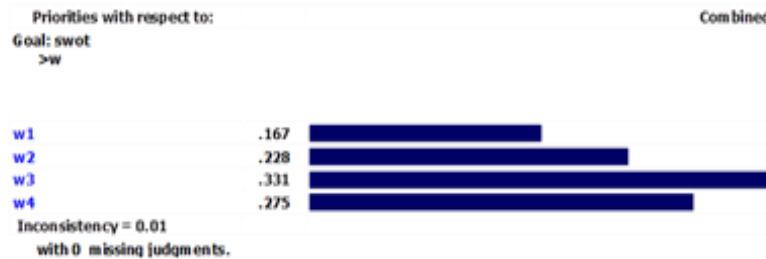
جدول ۵. رتبه بندی نهایی فاکتورهای SWOT بر اساس تلفیق نظرات فردی (منبع: یافته های پژوهش)

SWOT گروه های	SWOT فاکتورهای	رتبه نهایی	اهمیت نسبی هر کدام
S(نقاط قوت	. ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی S3	۱	۰/۲۹۹
	. ارتقای سلامتی و کیفیت زندگی مردم S1	۲	۰/۲۴۴
	. وجود شرایط مناسب برای تولید S4	۳	۰/۱۹۸
	. بهبود شاخص های حفاظت از محیط زیست S2	۴	۰/۱۴۰
	. استفاده از کود و سم بیولوژیک برای کشت این گیاهان S5	۵	۰/۱۱۹
	جمع		۱

باتوجه به جدول بالا هر کدام از اعداد ارائه شده نشانگر وزن نهایی آن نقطه قوت است که در جدول به ترتیب از بیشترین وزن به کمترین وزن ذکر شده است و مجموع تمامی این وزن ها، برابر با ۱ است و همان طور که در جدول ذکر شده نتایج نهایی که همان وزن هریک از نقاط قوت می باشد، نمایش داده شده است که نشان می دهد برای بیشینه کردن فرصت ها از میان نقاط قوت طبقه بندی شده "ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی" دارای بالاترین وزن با ضریب ۰/۲۹۹ و در نتیجه بالاترین اهمیت نسبی را دارد.

^۱. Saaty

پس از اینکه مقایسه زوجی توسط نرم افزار انجام شد، نتایج نهایی حاصل از مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای نقاط ضعف را به صورت شکل زیر ارائه نمود. نرخ ناسازگاری ۰/۰۱ می باشد؛ یعنی از سازگاری تقریبی برخوردار است.

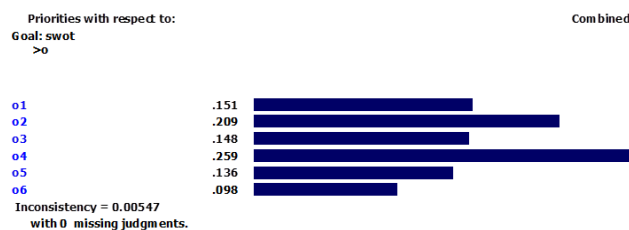

شکل ۲. ماتریس مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای نقاط ضعف

جدول ۶. رتبه بندی نهایی فاکتورهای SWOT بر اساس تلفیق نظرات فردی (منبع: یافته های پژوهش)

اهمیت نسبی هر کدام	رتبه نهایی	فاکتورهای SWOT	گروه های SWOT
۰/۳۳۱	۱	ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز W3.	W(نقاط ضعف
۰/۲۷۵	۲	نبود نهادهای منسجم هماهنگ و یکپارچه در تصمیم سازی و سیاست گذاری و توانمندسازی W4	
۰/۲۲۸	۳	نبود شرایط حمایتی مناسب W2	
۰/۱۶۷	۴	نبود زیرساخت های مناسب برای پیاده سازی کارآفرینی سبز W1	
۱		جمع	

باتوجه به جدول فوق هر کدام از اعداد ارائه شده نشانگر وزن نهایی آن نقطه ضعف است که در جدول به ترتیب از بیشترین وزن به کمترین وزن ذکر شده است و مجموع تمامی این وزن ها، برابر با ۱ است و همان طور که در جدول ذکر شده نتایج نهایی که همان وزن هر یک از نقاط ضعف می باشد را نشان می دهد که برای دوری از تهدیدها از میان نقاط ضعف طبقه بندی شده "ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز" با ضریب ۰/۳۳۱ بالاترین وزن و اهمیت نسبی را دارد. باتوجه به شکل زیر، پس از اینکه مقایسه زوجی توسط نرم افزار انجام شد، نتایج نهایی حاصل از مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای فرصت ها نرخ ناسازگاری ۰/۰۰۵ را نشان می دهد؛ یعنی از سازگاری تقریبی برخوردار است.

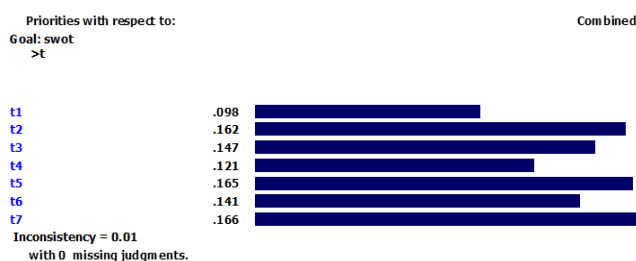
شکل ۳. ماتریس مقایسات زوجی تلفیق قضاوت های فردی برای فرصت ها

جدول ۷. رتبه‌بندی نهایی فاکتورهای SWOT بر اساس تلفیق نظرات فردی (منبع: یافته‌های پژوهش)

گروه‌های SWOT	فاکتورهای SWOT	رتبه نهایی	اهمیت نسبی هر کدام
O(فرصت‌ها)	. وجود منابع انسانی توانمند O4	۱	۰/۲۵۹
	. شرایط آسان دسترسی به متخصصین O2	۲	۰/۲۰۹
	. فراهم بودن زیرساخت‌ها و بسترهای مناسب برای کشت گیاهان دارویی O1	۳	۰/۱۵۱
	. شرایط مناسب صادرات محصولات سبز و ارگانیک O3	۴	۰/۱۴۸
	. جهانی‌شدن و اجتناب‌ناپذیر بودن گرایش مردم به مصرف محصولات سبز و گیاهان دارویی O5	۵	۰/۱۳۶
	. وجود شرایط ایده‌آل جهت توسعه کسب‌وکارهای کارآفرینی سبز در گیاهان دارویی O6	۶	۰/۹۸
	جمع		۱

باتوجه به جدول فوق، هر کدام از اعداد ارائه شده نشانگر وزن نهایی آن فرصت است که در جدول به ترتیب از بیشترین وزن به کمترین وزن ذکر شده و مجموع تمامی این وزن‌ها، برابر با ۱ است و همان‌طور که در جدول ذکر شده نتایج نهایی که همان وزن هریک از فرصت‌هاست را نشان می‌دهد برای کم کردن ضعف با استفاده از این فرصت‌ها از میان فرصت‌های طبقه‌بندی شده "وجود منابع انسانی توانمند" با ضریب ۰/۲۵۹ دارای بالاترین وزن و اهمیت نسبی می‌باشد.

باتوجه به شکل زیر، پس از اینکه مقایسه زوجی توسط نرم‌افزار انجام شد، نتایج نهایی حاصل از مقایسات زوجی تلفیق قضاوت‌های فردی برای تهدیدها دارای نرخ ناسازگاری ۰/۰۱ است؛ یعنی از سازگاری تقریبی برخوردار است.

شکل ۴. ماتریس مقایسات زوجی تلفیق قضاوت‌های فردی برای تهدیدها

جدول ۸. رتبه‌بندی نهایی فاکتورهای SWOT بر اساس تلفیق نظرات فردی (منبع: یافته‌های پژوهش)

گروه‌های SWOT	فاکتورهای SWOT	رتبه نهایی	اهمیت نسبی هر کدام
	T7. برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرار نگرفتن کارآفرینی سبز	۱	۰/۱۶۶

۰/۱۶۵	۲	T5. نبود سیستم های نظارتی و کنترل کننده دقیق و مستمر	تهدیدها (T)
۰/۱۶۲	۳	T2. ضعف در ترویج کشت گیاهان دارویی ارگانیک و کارآفرینی سبز	
۰/۱۴۷	۴	T3. کمبود مناطق ارگانیک و توسعه در واحد سطح کم	
۰/۱۴۱	۵	T6. حمایت از تولیدکنندگان شیمیایی و حمایت های ناکافی از تولیدکنندگان سبز و تضعیف شدن در شرایط رقابتی موجود	
۰/۱۲۱	۶	T4. وجود خلأهای قانونی و مقرراتی در منسجم نمودن سازمان ها و نهادها	
۰/۹۸	۷	T1. سختی تفکیک محصولات ارگانیک از غیرارگانیک توسط مردم	
۱		جمع	

باتوجه به جدول فوق، هر کدام از اعداد ارائه شده نشانگر وزن نهایی آن تهدید است که در جدول به ترتیب از بیشترین وزن به کمترین وزن ذکر شده و مجموع تمامی این وزن ها، برابر با ۱ است و همان طور که در جدول نتایج نهایی؛ یعنی همان وزن هر یک از تهدیدها نشان داده شده است از میان تهدیدهای طبقه بندی شده "برنامه ریزی ها و سیاست گذاری های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرار نگرفتن کارآفرینی سبز" با ضریب ۰/۱۶۶ دارای بالاترین وزن و در نتیجه بالاترین اهمیت نسبی می باشد.

۶. نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات:

امروزه، تحولات و تهدیدهای ناشی از محیط زیست باعث شده است تا جوامع به حل این مسئله و چالش بزرگ به چشم یک فرصت بنگرند و علاوه بر تلاش در جهت کاهش اثرات منفی و مخرب فعالیت های انسانی بر محیط زیست و محافظت و مرمت آن، با ایجاد کسب و کار سبز به سوی رشد اقتصادی و حل معضل بیکاری و مسائلی از این قبیل حرکت نمایند (الداخیل و همکاران، ۲۰۱۸؛ لامپتی و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین باتوجه به بهره مندی کرمانشاه از گونه های مختلف گیاهان دارویی و از آنجایی که طبیعت نمی تواند همواره جابجایی نیاز انسان به این منبع ارزشمند باشد؛ لذا، بایستی برای کشت و پرورش این گیاهان روش های مناسبی مبتنی بر اصول علمی ارائه نمود (نعمتی پیکانی و جلیلیان، ۱۳۹۱) که این خود می تواند ضمن کمک به سلامت محیط زیست در پیشرفت اقتصادی نقش به سزایی داشته باشد (گوویل و سینق، ۲۰۱۰). در واقع کارآفرینی سبز اگر از مدیریت صحیح برخوردار باشد می تواند سلامت و کیفیت خدمات و محصولات را تضمین نماید.

به همین منظور باتوجه به پژوهش انجام شده عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) مؤثر بر کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی عبارتند از: ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی، ارتقای سلامتی و کیفیت زندگی مردم، وجود شرایط مناسب برای تولید، بهبود شاخص های حفاظت از محیط زیست و استفاده از کود و سم بیولوژیک برای کشت این گیاهان، نقاط قوت به دست آمده اند که تحقیق حاضر با پژوهش های اهوری و همکاران (۱۴۰۰)، یعقوبی (۱۳۹۸)، کشفی بناب (۱۳۸۹)، عابدی (۱۳۹۴) و جهان (۲۰۰۸)، صائب نیا (۱۴۰۳) همسو می باشد؛ یعنی توسعه کارآفرینی سبز در این حوزه می تواند موجب رشد اقتصادی، ایجاد آثار مثبت اجتماعی و کاهش آسیب های زیست محیطی و در نتیجه حفاظت از محیط زیست کشور یا به عبارتی نیل به توسعه پایدار می شود.

ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز، نبود نهادهای منسجم هماهنگ و یکپارچه در تصمیم سازی و سیاست گذاری و توانمندسازی، نبود شرایط حمایتی مناسب و نبود زیرساخت های مناسب برای پیاده سازی کارآفرینی سبز نقاط ضعف به دست آمده هستند که با پژوهش های شاهین فر و لاریجانی (۱۳۹۹)، شریف زاده و همکاران (۱۳۹۸)، میوه چی و عدالتیان شهریار (۱۳۹۸)، یواروا و همکاران (۲۰۲۱) از یافته های به دست آمده در پژوهش حاضر پشتیبانی می کنند. به طور کلی کارآفرینی سبز و توسعه آن ریشه در عوامل فرهنگی، آموزشی، ترویجی، تبلیغی دارد و نتیجه آن در رشد اقتصادی منعکس می شود.

عوامل خارجی (فرصت و تهدید) به دست آمده مؤثر بر کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی شامل: وجود منابع انسانی توانمند، شرایط آسان دسترسی به متخصصین، فراهم بودن زیرساخت‌ها و بسترهای مناسب برای کشت گیاهان دارویی، جهانی شدن و اجتناب‌ناپذیر بودن گرایش مردم به مصرف محصولات سبز و گیاهان دارویی و وجود شرایط ایده‌آل جهت توسعه کسب و کارهای کارآفرینی سبز در گیاهان دارویی به عنوان فرصت‌هاست که با نتایج پژوهش‌های مویاکمنت و همکاران (۲۰۲۰) و شاهین‌فر و لاریجانی (۱۳۹۹) همخوانی دارند.

و برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرارنگرفتن کارآفرینی سبز، نبود سیستم‌های نظارتی و کنترل‌کننده دقیق و مستمر، ضعف در ترویج کشت گیاهان دارویی ارگانیک و کارآفرینی سبز، کمبود مناطق ارگانیک و توسعه در واحد سطح کم، حمایت از تولیدکنندگان شیمیایی و حمایت‌های ناکافی از تولیدکنندگان سبز و تضعیف‌شدن در شرایط رقابتی موجود، وجود خلأهای قانونی و مقرراتی در منسجم نمودن سازمان‌ها و نهادها و سختی تفکیک محصولات ارگانیک از غیرارگانیک توسط مردم، تهدیدهای پیشرو می‌باشند. در پژوهش‌های هوآنگ تین و همکاران (۲۰۲۰) و میران و همکاران (۲۰۲۰) به مقوله‌های سیاستی، نظارتی، حمایتی توجه شده است؛ بنابراین تذکر مدام مؤلفه‌های قانونی باید به کارآفرینان سبز، مصرف‌کنندگان گیاهان دارویی برای رسیدن به پایداری داده شود و دولت نیز به دلیل نقش اصلی که در مدیریت کشور به عهده دارد، می‌تواند از طریق حمایت‌های مختلف از جمله آموزش، مالی و... کارآفرینی سبز را در جامعه نهادینه کند، چرا که کارآفرینان سبز و مصرف‌کنندگان با درک و شناخت دقیق از شرایط حاکم بر جامعه، می‌توانند در جهت هم راستا کردن فعالیت‌های خود با شرایط سیاسی و اقتصادی موجود گام بردارند که این امر به توسعه کارآفرینی سبز می‌انجامد.

نتایج حاصل از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی به روش تلفیق قضاوت‌های فردی با کمک نرم‌افزار اکسپرت چویس رتبه‌بندی نهایی فاکتورهای SWOT بر اساس تلفیق نظرات فردی عبارت‌اند از: مفهوم «ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی» با ضریب اهمیت نسبی ۰/۲۹۹، از بین معیارهای نقاط قوت دارای بیشترین وزن و در نتیجه بالاترین اولویت می‌باشد؛ چرا که مطابق آمار بیکاری (۱۴۰۳)، نرخ بیکاری در کرمانشاه ۲/۳ افزایش یافته و کرمانشاه در رتبه سوم جدول بیکاری قرار دارد. مفهوم «ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز» با ضریب اهمیت نسبی ۰/۳۳۱، بیشترین وزن و در نتیجه بالاترین اولویت در بین نقاط ضعف را به خود اختصاص داده است که با مطالعات دری سده و توکلی (۱۴۰۰)، عطایی و همکاران (۲۰۲۱)، هالدر (۲۰۱۹)، محسن (۲۰۱۸)، موکنزا (۲۰۱۶) و خیری (۲۰۱۵) مطابقت دارد. مطالعه رزاقی بورخانی و همکاران (۱۳۹۹) نیز بر ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی جهت فراهم کردن خدمات آموزشی و آگاه‌سازی کشاورزان تأکید داشته‌اند. در نتیجه؛ با افزایش دانش و مهارت پذیرش و انجام کارآفرینی سبز دنبال خواهد شد. مفهوم «وجود منابع انسانی توانمند» با ضریب اهمیت نسبی ۰/۲۵۹، بیشترین وزن و در نتیجه بالاترین اولویت را در بین فرصت‌های طبقه‌بندی شده دارد همان‌گونه که لطفی (۱۳۹۵)، بیان نموده که منابع انسانی توانمند با ارزش‌ترین عامل تولید و مهم‌ترین سرمایه و منبع اصلی مزیت رقابتی است. مفهوم «برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرارنگرفتن کارآفرینی سبز» نیز با ضریب اهمیت نسبی ۰/۱۶۶، بیشترین وزن و در نتیجه بالاترین اولویت را در بین تهدیدهای موجود به خود اختصاص داده است که همگام با نتایج شر و همکاران (۲۰۱۹)، احسانی فر و همکاران (۱۳۹۵)، یعقوبی و جوادی (۱۳۹۳)، خالدی و امجدی (۱۳۹۰)، بازبینی سیاست‌های کشاورزی همچون خرید تضمینی محصولات سبز، تلاش در جهت دسترسی تولیدکنندگان به بازارهای مختلف جهانی و نظارت دقیق بر نهاده‌های تولیدی می‌تواند حمایت مؤثری را در زمینه توسعه کارآفرینی سبز فراهم آورد. همچنین جهت پاسخ به سؤال: چه استراتژی‌هایی را می‌تواند با توجه به شرایط مختلف اتخاذ نمود؟ با ترکیب نقاط قوت (S) و فرصت‌ها (O)، استراتژی SO (تهاجمی)، با ترکیب نقاط ضعف (W) و فرصت‌ها (O)، استراتژی WO (محافظه کارانه)، با ترکیب نقاط قوت (S) و تهدیدها (T)، استراتژی ST (رقابتی) و با ترکیب نقاط ضعف (W) و تهدیدها (T)، استراتژی WT (تدافعی) تدوین و به صورت جدول ۹ ارائه می‌گردد:

جدول ۹- استراتژی‌ها (یافته‌های پژوهشگر)

عوامل داخلی		عوامل خارجی
نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)	
S3. ایجاد اشتغال در بخش گیاهان دارویی	W3. ضعف در فضای تبلیغی، ترویجی، فرهنگی و آموزشی در زمینه کارآفرینی سبز	
S1. ارتقای سلامتی و کیفیت زندگی مردم	W4. نبود نهادهای منسجم هماهنگ و یکپارچه در تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری و توانمندسازی	
S4. وجود شرایط مناسب برای تولید	W2. نبود شرایط حمایتی	
فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)	
O4. وجود منابع انسانی توانمند	O2. شرایط آسان دسترسی به متخصصین	
	O1. فراهم بودن زیرساخت‌ها و بسترهای مناسب برای کشت گیاهان دارویی	
استراتژی‌های تهاجمی SO	استراتژی‌های تدافعی WT	
- استفاده از زیرساخت‌های مناسب و نیروهای توانمند در جهت بهبود وضعیت اشتغال	- تقویت بخش بازاریابی، تبلیغات و آموزش با بهره‌گیری از نیروهای متخصص و توانمند	
	- ایجاد هماهنگی میان نهادهای تصمیم‌ساز با استفاده از نخبگان به‌منظور استفاده حداکثری از بسترهای مناسب بخش گیاهان دارویی	
استراتژی‌های رقابتی ST	استراتژی‌های تهاجمی SO	
- اصلاح روش‌های تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در جهت بهبود وضعیت اشتغال	- تقویت بخش بازاریابی و تبلیغات با اصلاح روش‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کارآمد در حوزه کارآفرینی سبز	
- تقویت سیستم‌های نظارتی و کنترلی به‌منظور بالابردن سطح کیفی زندگی آحاد جامعه	- استفاده از سیستم‌های نظارتی کارآمد به‌منظور منسجم توان نهادهای تصمیم‌گیرنده	
		T7. برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های متضاد با کارآفرینی سبز و در اولویت قرارنگرفتن کارآفرینی سبز
		T5. نبود سیستم‌های نظارتی و کنترل‌کننده دقیق و مستمر
		T2. ضعف در ترویج کشت گیاهان دارویی ارگانیک و کارآفرینی سبز

باتوجه به جدول فوق استراتژی‌های تهاجمی SO: استراتژی‌هایی هستند که از قوت‌ها برای پیشینه‌کردن فرصت‌ها استفاده می‌کنند. استراتژی‌های محافظه‌کارانه WO: استراتژی‌هایی هستند که از فرصت‌ها برای کمینه‌کردن ضعف‌ها استفاده می‌کنند. استراتژی‌های رقابتی ST: استراتژی‌هایی هستند که از قوت‌ها برای کمینه‌کردن تهدیدها استفاده می‌کنند. استراتژی‌های تدافعی WT: استراتژی‌هایی هستند که ضعف‌ها را کمینه و از تهدیدها دوری می‌کنند.

و در نهایت طبق جدول استراتژی‌های حاصل از پژوهش انجام شده، راهکارهای توسعه کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی عبارت‌اند از: ۱. تهاجمی: استفاده از زیرساخت‌های مناسب و نیروهای توانمند در جهت بهبود وضعیت اشتغال.

۲. رقابتی: تقویت سیستم‌های نظارتی و کنترلی به‌منظور بالابردن سطح کیفی زندگی آحاد جامعه و اصلاح روش‌های تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در جهت بهبود وضعیت اشتغال.

۳. تدافعی: تقویت بخش بازاریابی و تبلیغات با اصلاح روش‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کارآمد در حوزه کارآفرینی سبز و استفاده از سیستم‌های نظارتی کارآمد به‌منظور منسجم توان نهادهای تصمیم‌گیرنده

۴. محافظه‌کارانه: ایجاد هماهنگی میان نهادهای تصمیم‌ساز با استفاده از نخبگان به‌منظور استفاده حداکثری از بسترهای مناسب بخش گیاهان دارویی و تقویت بخش بازاریابی، تبلیغات و آموزش با بهره‌گیری از نیروهای متخصص و توانمند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات انجام شده به توصیف کلی پدیده کارآفرینی سبز پرداخته و صرفاً یک یا چند بعد از ابعاد مورد بررسی در این پژوهش را مدنظر قرار داده‌اند. حال آنکه این مطالعه به صورت گسترده همه عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی سبز در حوزه گیاهان دارویی را به طور شفاف بیان کرده و با نگرش جامعی که به مسئله توسعه کارآفرینی سبز با توجه به اقتضات و بر اساس موقعیت‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی داشته بسیار حائز اهمیت است و مشارکت این تحقیق با توجه به نوپا بودن نظریه نوآوری سبز در کارآفرینی قابل توجه است.

بر اساس یافته‌های این پژوهش در جهت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری توسعه کارآفرینی سبز می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد: از آنجایی که گیاهان دارویی خودرو منابع ارزشمند طبیعی هستند جهت عدم برداشت این منابع نظارت‌ها بیشتر شود. با توجه به نقش مؤثر عوامل زمینه‌ای در توسعه کارآفرینی سبز پیشنهاد می‌شود دولت و سیاست‌گذاران به جای ورود و دخالت مستقیم از طریق تأسیس صندوق حمایتی یا اعطای تسهیلات بدون سیاست‌گذاری، به انجام اصلاحات نهادی اقدام کنند. همچنین با ایجاد زیرساخت‌های لازم برای توسعه متغیرهای فرهنگی و نهادهای غیررسمی و نیز شرایط محیطی و مداخله‌گر مطلوب، اعتماد متقابل به وجود آمده و انگیزه سرمایه‌گذاری در حوزه کارآفرینی سبز را تقویت می‌کند. از طریق بازنگری در قوانین و استانداردهای موجود، قوانین مالیاتی، قواعد کار و... می‌توان در راستای تحقق اهداف کسب‌وکارهای سبز گامی مؤثر برداشت. انتخاب کارآفرینان برتر ملی از میان کارآفرینان زیست‌محیطی و اجتماعی و معرفی آنان در رسانه‌های جمعی می‌تواند موجبات تقویت فرهنگ کارآفرینی سبز را فراهم کند. از طرفی، معرفی فرصت‌های کسب‌وکار در عرصه‌های زیست‌محیطی با برگزاری دوره‌های آموزشی و حمایت از افرادی که دغدغه فعالیت‌های زیست‌محیطی را دارند، می‌تواند در پیدایش فعالیت‌های کارآفرینانه سبز اثرگذار باشد. از آنجایی که به کارگیری نیروهای متخصص جهت کشت صحیح گیاهان دارویی ضروری است با به کارگیری آن‌ها علاوه بر کمک به سلامت محیط و دارو سبب اشتغال افراد خبره می‌گردد؛ بنابراین جهت استفاده از خبرگان اقدامات لازم صورت گیرد. تبلیغات بیشتر کشت گیاهان دارویی و در نتیجه حفاظت از منابع طبیعی و تحقق کارآفرینی سبز را به دنبال دارد، بنابراین پیشنهاد می‌شود تبلیغات از طریق رسانه‌ها، فضاهای مجازی و... بیشتر صورت گیرد. چون بیشتر افراد جامعه دانشگاهی قشر جوان و دارای توان، استعداد و قابلیت‌های لازم و کافی در جهت توسعه کارآفرینی سبز هستند پیشنهاد می‌گردد آگاهی‌های کامل به جامعه دانشگاهیان فارغ‌التحصیل رشته گیاهان دارویی و مهندسی کشاورزی در زمینه کارآفرینی سبز داده شود.

منابع

- آموسی، فاطمه، فضلی، صفر، و الهی، سید مجید. (۱۴۰۲). طراحی مدل توسعه کارآفرینی سبز در حوزه مدیریت پسماندهای شهری. *مجله مجلس و راهبرد*، ۱۱۷، ۲۳۳-۲۷۲.
- ایمان، محمدتقی، و نوشادی، محمدرضا. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی. *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۲(۳)، ۱۵-۴۴.
- باشگاه خبرنگاران جوان. (۱۴۰۲). گروه استان‌های باشگاه خبرنگاران جوان، گیاهان دارویی کرمانشاه.
- پهروزه، سمیرا، حیاتی، داریوش، و کرمی، عزت‌اله. (۱۴۰۱). رفتار مصرف انرژی در نظام‌های کشت گلخانه‌ای بر اساس نظریه ارزش-باور-هنجار: مطالعه موردی استان کرمان. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۱۸(۲)، ۱۶۳-۱۸۰.
- پاک‌فطرت، هادی، و بهبودی، امید. (۱۴۰۲). کارآفرینی سبز بر مدیریت زنجیره تأمین سبز و عملکرد پایدار؛ تحلیلی از نقش بازارگرایی و گرایش به مدیریت دانش در شهرداری مشهد. *مطالعات مدیریت توسعه سبز*، ۲(۱)، ۱۳۹-۱۵۷.
- خاتونی، نگین، و کلاهی، مهدی. (۱۴۰۰). توسعه سبز از منظر کارآفرینی. *نوآوری و ارزش‌آفرینی*، ۱۰(۲۰)، ۱۸۷-۲۰۲.
- خبرگزاری جمهوری اسلامی. (۱۴۰۲). ایرنا، رئیس مؤسسه تحقیقات محصولات زراعی کشور.
- رستمی، علی‌اکبر، علی‌خانی، مهدی، و چرمچیان، مهدی. (۱۳۹۴). نقش عامل‌های مدیریتی آموزشی در عملکرد شغلی مروجان توسعه کشت توتون در استان‌های مازندران و گلستان. *فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۳۲، ۸۱-۹۵.

- رضایی، بیژن، کهریزی، دانیال، و نجفپور، هدی. (۱۳۹۵). بررسی موانع و چالش های توسعه کارآفرینی سبز در بخش کشاورزی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۳(۱)، ۳۵-۵۳.
- رضایی، بیژن، نجفپور، هدی، و نادری، نادر. (۱۳۹۶). موانع و راهکارهای توسعه کارآفرینی سبز در شهرستان کرمانشاه. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۲)، ۷۸-۵۹.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، و حجازی، الهه. (۱۳۹۴). روش های تحقیق در علوم رفتاری (چاپ سیزدهم). تهران: نشر آگه.
- عبداللهزاده، غلامحسین، و شریفزاده، محمد شریف. (۱۳۹۳). تلفیق پایداری در فرآیند کارآفرینی: تبیین مفهوم، ضرورت و ملزومات کارآفرینی پایدارگرا و کسب و کار سبز. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۱(۳)، ۱-۱۸.
- فعله کری، زهره. (۱۴۰۰). واکاوی چالش های کارآفرینی سبز با رویکرد بحران: دفع پسماندهای خانگی و پسماندهای رها شده در سطح شهر؛ ماسک، دستکش و دستمال کاغذی مورد استفاده در بحران کرونا. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین، ۵(۶۱)، ۱-۱۵.
- قدسی پور، سید حسن. (۱۳۸۹). فرایند سلسله مراتب تحلیلی. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- لشگری، علی اکبر، محمدی پور، سعید، مساحی، سعید، و صادقی پور، علی اکبر. (۱۳۹۸). بررسی فنی و اقتصادی تأثیر اسانس گیاه نعنا بر کاهش ضایعات گندم ناشی از آفات انباری در تهران. چهارمین کنفرانس ملی بررسی ضایعات محصولات زراعی کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، ۵۹۸-۶۰۲.
- مراد حاصلی، سمیه، عطایی، پوریا، و خسروی، سمیه. (۱۳۹۹). نگرش کارشناسان مراکز جهاد کشاورزی نسبت به راه اندازی کارآفرینی سبز در مناطق روستایی. راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۷(۱۳)، ۱-۱۱.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۲). سالنامه آماری استان کرمانشاه.
- ملاحسینی، حمید. (۱۳۹۰). تولید محصول سالم در ایران، چالش ها و راهکارها. مجموعه مقالات سومین جشنواره محصولات غذایی طبیعی و ارگانیک ایران، ۲۲۱-۲۳۱.
- مهرگان، محمدرضا. (۱۳۹۴). پژوهش عملیاتی پیشرفته (چاپ هفتم). تهران: نشر کتاب دانشگاهی.
- ناسا. (۱۳۹۸). کشت زعفران به روش ابداعی؛ قدمت ۳ هزارساله ای طلای سرخ در کرمانشاه. خبرگزاری فارس.
- نعمت پیکانی، مصطفی، و جلیلیان، نسترن. (۱۳۹۱). گیاهان دارویی استان کرمانشاه. تاکسونومی و بیوسیستماتیک، ۴(۱۱)، ۶۹-۷۸.
- نوری، علی، و محمدی، یونس. (۱۳۹۵). راهنمای عملی پژوهش در علوم انسانی. تهران: نشر ویرایش، روان، ارسباران.
- هریسون، جفری، و جان، کارن. (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک (ترجمه بهروز قاسمی). تهران: انتشارات هیئت.
- یوسفی، علی، همایون فر، مهدی، پقه، عبدالعزیز، و اخوان فر، امیر. (۱۳۹۹). ارائه مدل زنجیره تأمین سبز محصولات لبنی با تأکید بر رضایت مشتریان: ترکیب رویکردهای مدل سازی ساختاری تفسیری و فرآیند تحلیل شبکه. دوفصلنامه نوآوری و ارزش آفرینی، ۹(۱۸)، ۱-۱۸.
- Aldakhil, A. M., Nassani, A. A., Awan, U., Abro, M. M. Q., & Zaman, K. (2018). Determinants of green logistics in BRICS countries: An integrated supply chain model for green business. *Journal of Cleaner Production*, 195, 861-868. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.05.251>
- Brahmi, Mohammad Khalid, & Dutt, B. (2014). Factors affecting cultivation of medicinal and aromatic plants in Rampur Block of District Shimla in Himachal Pradesh. *Indian Forester*, 140(8), 786-788.
- Cappa, Fabrizio, Sette, Fabrizio Domenico, Hayes, David, & Rosso, Francesco. (2016). How to deliver open sustainable innovation: An integrated approach for a sustainable marketable product. *Sustainability*, 8(12), 1341. <https://doi.org/10.3390/su8121341>
- Chen, Han-Chih, Tseng, Tung-Pin, Cheng, Kun, Sriarkarin, Sukanya, Xu, Wei, Ferdin, Abd Elrahman, & Lee, Chih-Huang. (2021). Conducting an evaluation framework of importance-performance analysis for sustainable forest management in a rural area. *Forests*, 12(10), 1357. <https://doi.org/10.3390/f12101357>

- Chen, Shi-Lin, Yu, Hong, Luo, Hai-Mei, Wu, Qiong, Li, Chang-Feng, & Steinmetz, André. (2016). Conservation and sustainable use of medicinal plants: Problems, progress, and prospects. *Chinese Medicine*, 11(37), 1–10. <https://doi.org/10.1186/s13020-016-0108-7>
- Chirisa, Innocent, & Nel, Verna. (2021). Resilience and climate change in rural areas: A review of infrastructure policies across global regions. *Sustainable and Resilient Infrastructure*, 1–11. <https://doi.org/10.1080/23789689.2021.1943771>
- Foresi, Lorenzo, Schmutz, Ulrich, Anton, Angelika, Vieweger, Anja, Bavec, Martina, Meier, Martin, & Vukamanic, Tomislav. (2016). Sustainability assessment tools for organic greenhouse horticulture. *BioGreenhouse COST Action FA 1105*. <http://www.biogreenhouse.org>
- Forrester Research. (2015). *15 green tech innovations*. <https://www.forrester.com>
- Govil, Jai Nandan, & Singh, V. K. (2010). *Recent progress in medicinal plants* (Vol. 1). Studium Press.
- Jiang, Wei, Chai, Hongmei, Shao, Jing, & Feng, Tian. (2018). Green entrepreneurial orientation for enhancing firm performance: A dynamic capability perspective. *Journal of Cleaner Production*, 198, 1311–1323. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.07.105>
- Karimi, Reza Farajzadeh, & Nabavi Chashmi, Seyed Ali. (2019). Designing green entrepreneurship model in sustainable development consistent with the performance of Tehran Industrial Towns. *Journal of Business-to-Business Marketing*, 26(1), 95–102. <https://doi.org/10.1080/1051712X.2019.1556932>
- Karki, Madhav, Tiwari, Bishwa Kumar, Badoni, Anup, & Bhattarai, N. (2003). Creating livelihoods enhancing medicinal and aromatic plants based biodiversity-rich production systems: Preliminary lessons from South Asia. In *The 3rd World Congress on Medicinal and Aromatic Plants for Human Welfare*, Chiang Mai, Thailand (pp. 3–7 February, p. 20).
- Kirti, H. S. (2001). Evaluation of group decision making methods. Retrieved from <http://www.expertchoice.com>
- Kumar, Vinod. (2016). *Adoption behaviour of ginger (Zingiber officinale L.) cultivators in Udaipur district of Rajasthan* (Ph.D. dissertation). MPUAT, Udaipur.
- Lamptey, Tetteh, Owusu-Manu, Divine Gabriel, Acheampong, Alexander, Adesi, Michael, & Ghansah, Frank Ato. (2020). A framework for the adoption of green business models in the Ghanaian construction industry. *Smart and Sustainable Built Environment*. <https://doi.org/10.1108/SASBE-10-2019-0136>
- Lisi, Walter, Zhu, Ruijuan, & Yuan, Chien-Yu. (2020). Embracing green innovation via green supply chain learning: The moderating role of green technology turbulence. *Sustainable Development*, 28(1), 155–168. <https://doi.org/10.1002/sd.1965>
- Luu, Tuan Trong. (2020). Green creative behavior in the tourism industry: The role of green entrepreneurial orientation and a dual-mediation mechanism. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(8), 1–29. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1794468>
- Maleksaeidi, Hamed, & Memarbashi, Parisa. (2023). Barriers of environmentally-friendly entrepreneurship development in Iran's agriculture. *Environmental Development*, 46, 100831. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2023.100831>
- Noor Hosseini, Seyed Ali, Fallahi, Iraj, Allahyari, Saeed, Gholinejad, Shahla, & Majlisi, Seyed. (2018). Identifying the economic and educational-extension activities affecting cultivated area of medicinal plants: A comparison of the weighting methods of entropy and fuzzy triangular in Delphi technique. *Agricultural Extension and Education Research*, 10(4), 1–12.
- Ommani, Ahmadreza. (2011). Strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT) analysis for farming system businesses management: Case of wheat farmers of Shadervan District, Shoushtar Township, Iran. *African Journal of Business Management*, 5(22), 9448–9454.

- Pileliene, Lina, & Tamuliene, Virginija. (2021). Consumer attitudes and behavior towards organic products: Evidence from the Lithuanian market. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 17(1), 269–299. <https://doi.org/10.7341/20211719>
- Qi, Zhiwei. (2013). *WHO traditional medicine strategy 2014–2023*. Geneva: World Health Organization.
- Saaty, Thomas L. (1998). How to make a decision: The Analytic Hierarchy Process. *Aestimum*, 24, 9–26. <https://doi.org/10.13128/Aestimum-7138>
- Sani Kankara, Sulaiman, Ibrahim, Mohammed H., Mustafa, Mardina, & Go, Rusea. (2015). Ethnobotanical survey of medicinal plants used for traditional maternal health care in Katsina State, Nigeria. *South African Journal of Botany*, 97, 165–175. <https://doi.org/10.1016/j.sajb.2014.12.001>
- Sefidkon, Fatemeh. (2021). The role of the Forests, Rangelands, and Watershed Management Organization in the development of medicinal plants. *Iran Nature*, 6(2), 117–117. (In Persian with English abstract).
- Sher, Ali, Mazhar, Sidra, Zulfiqar, Faisal, Wang, Dongmei, & Li, Xiaoyu. (2019). Green entrepreneurial farming: A dream or reality? *Journal of Cleaner Production*, 220(1), 1131–1142. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.02.198>
- Trapp, Christoph T., & Kanbach, Dominik K. (2021). Green entrepreneurship and business models: Deriving green technology business model archetypes. *Journal of Cleaner Production*, 292, 126694. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126694>